

1933

ALMAN BİLİM İNSANLARININ TÜRKİYE'YE GÖÇÜ

31 Mayıs 1933'teki Türkiye'deki Üniversite Reformu Kararnamesi, Darülfünun'un kapatılmasını ve modern bir üniversitenin kurulmasını öngörüyordu. Eski kadroların işten çıkarılması sonucu boşalan pozisyonlar Almanya'da işlerini kaybeden Yahudi akademisyenlerle dolduruldu. Frankfurtlu patolog Philipp Schawartz'ın girişimiyle kurulan "Alman Bilim Adamları Danışma Merkezi"nin çabalarıyla 1933-34 kış yarıyılından itibaren Türkiye'de 82 Alman profesör İstanbul Üniversitesi'nde göreve alındı. Bazı profesörlerin sürgündeki akrabaları da toplama kamplarından kurtarıldı. Profesörler sözleşmeleri uyarınca yanlarında yabancı uyruklu kişiler de çalıştırabildikleri için 70-100 kişiyi daha yanlarına alabildiler. Bu akademisyenler devlete farklı alanlarda danışmanlık hizmeti de verdiler.

1933-1945 arasında Almanya ve Avusturya'dan gelen bilim insanı (profesör, enstitü yöneticisi, danışman, öğretim görevlisi, asistan, araştırma görevlisi, laborant) ve onları takip eden aile bireyleri de eklendiğinde Yahudi oldukları için Nazi Almanyası tarafından kovuşturulan ve Türkiye'ye yasal olarak sığınanların toplam sayısı 550 civarındadır. Bunlardan 40 bilim insanı aileleriyle birlikte 100 kişi kadarı, Türkiye'de iki yıldan daha az kalmıştır.

2017'de Pınar Dost tarafından Türkiye'deki eğitimciler için geliştirilen bu kaynak, USHMM'nin Holokost Zaman Çizelgesi Aktivitesi'ne dayanarak geliştirilmiştir.

Bulgar dostlarımızın manasız hiddeti

İşte cevabımız: «Evet, Edirne ebediyen Türklüğün garbe bakan abidesi olacaktır»

Edirne Türklüğün garbe açılan kapısı, Sultan Selim camisi de Türklüğün Acrupaya bakan abidesi olmak şerefini ebediyen muhafaza edeceklerdir

Gazetemizin 28 haziran tarihli nüshasında, «Hem nalına hem mihına» sütununda «Trakya'nın ehemmiyeti» serlevhalı bir yazımız çıkmıştı. Dün, Sofyadaki Hususi Muhabirimiz Talât Memduh Beyden aldığımız bir mektup, bu yazının Bulgar matbuatına, her nedense, pek dokunduğunu ve bu gazetelerin hep birden ayes nüküldüklerini haber veriyor.

den ve Trakyadan bahsetmişlerse Bulgarlara ne oluyor? Trakya bir Türk yurdudur, biz de Türk gazetecisiyiz. Memleketimizden istediğimiz gibi bahsedebiliriz. Bundan onlara ne? Fakat, efendim, Trakyada gözümüzü karpışak, kolumuzu oynatsak Bulgarlar bundan bahsederler. Çünkü Bulgarların gözü Trakyadır.

Trakyada bir umumî müfettişlik

Trakya yahudileri

Tazyik iddiaları ve Başvekilin beyanâtı

Dahiliye Vekili tahkikat için geliyor

Ankara 5 (A.A.) — Başvekil İsmet Paşa Hz. tarafından tebliğ olunmuştur:

«Trakyada bazı yerlerden 100 kadar Yahudinin İstanbul'a geldiklerini haber aldım. Başvekillete vuku bulan şikâyetlerde, bazı Yahudiler, hususî ve mahallî tazyikler tesirile yerlerini terke mecbur olduklarını bildirmekte idirler. Hâdisenin hakikî mahiyetini tahkik ettiriyorum. Fakat Cumhuriyet kanunlarına mugayir teşebbüslerin, kanunun ağır hükümlerine uğrıyacağını hatırlatmak isterim. Bu beyanâtım, şikâyet sahiplerine de cevaptır. Şikâyet sahiplerinin Adliyeye müracaatle haklarını aramalarını ve mütecevizlerini takip etmelerini tavsiye ederim.»

Mecliste

İsmet Paşa Hz. dün Büyük Millet Meclisinde irat buyurdıkları nutukta da bu meseleden şu suretle bahis buyumuşlardır:

«Arkadaşlar, size bugünün (Mabadi altıncı sahifede)

Cumhuriyet, 7
Temmuz 1934

“Tek dille konuşan, bir düşünen, aynı hissi taşıyan bir memleket” yaratmak amacıyla ülkeyi “Türk kültürlü nüfusun yoğunlaşması istenen mntıklar”, “Türk kültürüne temsili istenilen nüfusun nakil ve iskânına ayrılan mntıklar”, “Yer, sıhhat, iktisat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleri ile **2510 sayılı İskan Kanunu 14 Haziran 1934'te TBMM'de kabul edildi.**

Esas amacı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan Kürtleri bu bölgeden çıkarıp başka bölgelere yerleştirmek olan bu kanun, azınlıkların da asimile edilmeleri amacıyla yoğun olarak yaşadıkları bölgelerden göçe zorlanıp başka bölgelerde iskân edilmelerini de amaçladı. Trakya, Balkan Savaşları ve Kurtuluş Savaşı sırasında işgale uğramıştı. Burada meydana gelebilecek muhtemel bir savaşa karşı Boğazların ve bölgenin askeri açıdan güçlendirilmesine başlandı. Aynı zamanda bölgede yaşayan ve daima kuşku ile bakılan azınlıkların buradan uzaklaştırılmaları da tasarlandı.

Bölgedeki köylüler ve küçük esnaf, mandracılık ve ticaretteki başarıları yüzünden ve tefecilik yaptıkları için yıllardır Yahudilere karşı büyük bir kıskançlık ve öfke içindelerdi ve Türkçe konuşmadıkları için sadakatlerini sürekli sorgulamaktaydılar. Bunun yanında Cevat Rıfat Atilhan ve Nihal Atsız'ın antisemit ve ırkçı yazıları da bölge halkını Yahudilere karşı kıskırttı. İskân kanununun kabul edilmesinden iki hafta sonra Edirne, Çanakkale, Uzunköprü,

Kırkırelı, Babaeski gibi yerleşim yerlerinde Yahudi mahallelerine karşı bir yağma ve kıyıma girişildi. Olaylarda Yahudilere ait evler ve mağazalar yağmalandı, kadınlara tecavüz edildi. Yahudi tüccar ve esnafın dükkânları boykot edildi. Bu olaylar sonucunda Yahudiler evlerini ve eşyalarını geride bırakarak veya yok pahasına satarak İstanbul'a kaçtılar. Olayların ardından CHF'nin hazırladığı bir rapora göre Trakya'da yaşayan 13 bin Yahudiden üç bini İstanbul'a göçmüş, pek çok kişi mal ve mülklerini kaybetmişti. Hükümet daha sonra gasp edilen malların bir bölümünün iade edilmesini sağlamıştı ancak, olaylarla ilgili soruşturma açılmamıştı.

1934 'TEN İTİBAREN İKTİSADİ VE KÜLTÜREL TÜRKLEŞTİRME SİYASETİ

SHURİYET

Türkçe konuşmak istemiyenlere bir ders !

Elâzizdeki Süryanii kadim kilisesi, bütün dualarını ve vaizlerini öz türkçe ile yapıyor

Elâziz (Hunu - si) — Yurdumuzdaki ekalliyetler arasında güzel türk çemize asrardan beri bağlı kılara) onu öz dillerinde daha ileride tutmuş olan tek bir müesese vardı. O da Elâziz Süryanii kadim kilisesidir. Geçenlerde şehrimiz mahesinde yapılar dini toplantıya gittim ve rahibin ayin en hararetli devresinde, herkes huş içindeymiş rahibin türkçe olarak okuduğu dualar arasında:

«Sulh ve selâmeti ve Cumhuriyeti berdevam eyle. Biz günahkârların kuzur -

bu dâremın sağ ve sol içersine dökülmektedir.

Kây ihüyar beyeti keyfiyeti vilâyet

Türkçe konuşan ve kiliselerinde türkçe dualar eden Süryanilerden bir grup

Cumhuriyet, 2 Nisan 1937

1933'te Nazilerin Almanya'da iktidara gelmesinden sonra Türkiye'de artan antisemit söylemin önde gelen isimleri, Nazilerin ırkçı teorilerinden etkilenen Rıfat Atılhan ve Nihal Atsız gibi yazarlardı.

Bu yazarlar özellikle Yahudilerin Türkçe konuşmamalarını ve Türkiye ticaretine hakim olmalarını eleştirdiler. 1934 yılından itibaren çeşitli illerde Türkçe konuşma kampanyaları başlatıldı. Trakya Olayları'ndan sonra bile bölgede Yahudilere karşı uygulanan boykot devam etti. Çanakkale'de halka Türk Gençlik Birliği imzalı ve üstünde "Türk oğlu. Paranı bizim iktisadi düşmanlarımıza verdiğinde kalbin sızlamıyor mu?" yazılı kağıtlar dağıtıldı.

Trakya Olayları'nın yatışmasından sonra basın suçu Türkleşmeyen Yahudilerde buldu. Çeşitli illerde azınlıklara yönelik Türkçe öğretim faaliyetleri hız kazandı. 1936-1937 yıllarında çeşitli belediyeler Türkçe dışında bir dil konuşmayı yasakladı ve konuşanların da para cezasına çarptırılacaklarını açıkladı. Yahudiler üzerinde Türkçe konuşma konusundaki baskı da fazlasıyla arttı.

1938: TÜRKİYE'DEN BİRKAÇ KANUN ÖRNEĞİ

Türkiye Devleti 1938 yılında peş peşe çıkarttığı iki kanunla Nazi rejiminden kaçan Yahudilere karşı sıkı önlemler alıp Türkiye'ye girişlerini sınırladı.

3519 SAYILI PASAPORT KANUNU: 28 Haziran 1938

--Bu kanunun 3. Maddesi gereğince geçerli bir pasaportu veya başka bir vatandaşlık belgesi olmayan kişilerin Türkiye'ye girişleri yasaklanıyordu.-

--Bu kanunun 4. Maddesi gereğince “transit olarak Türkiye'den geçip gitmek için geldikleri halde yanlarında kâfi para veya vasıtaları olmayanlar ile gideceği memleketler için vizeleri bulunmayan” yabancı uyrukluların Türkiye'ye girişleri yasaklandı. Bu madde eskiden Türkiye vatandaşı olup da vatandaşlıktan çıkmış veya atılmış olan kişilerin de ülkeye girişini yasaklıyordu.

--Bu kanunun 20. Maddesine göre yurtdışında yaşayıp da konsolosluklara düzenli olarak kayıt yaptırmayan Türkiye vatandaşlarının pasaport ya da sadece vize alabilmeleri Ankara'da İçişleri Bakanlığı'nın önceden vereceği bir izne tabii tutuldu.

3529 SAYILI “ECNEBİLERİN TÜRKİYE'DE İKAMET VE SEYAHATLERİ HAKKINDA KANUN”: 29 Haziran 1938

Türkiye'de geçerli pasaportu veya kimlik belgesi olmaksızın yaşamakta bulunan yabancıların ikametlerini devam ettirmeleri yasaklanıyordu. Bu kanun yabancı uyrukluların sınır dışı edilmelerini “Türk ırkına mensup” olma veya olmama ölçüsüne göre değerlendirdi. Türk ırkına mensup olanların sınır dışı edilmeleri Bakanlar Kurulu'nun alacağı bir karara bağlı iken “Çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan ecnebi göçebelerin” sınır dışı edilmelerine sadece İçişleri Bakanlığı yetkili kılındı.

Yukarıdaki kanunlarla geçerli bir pasaportu ya da başka bir vatandaşlık belgesi olmayan kişilerin Türkiye'ye girişi ve ikameti yasaklanmış oluyordu. “Haymatloz” denilen hiçbir vatandaşlığı olmayan Yahudiler Türkiye'ye giremeyecekti ve 1933'ten sonra Türkiye'ye gelmiş olan Yahudilerin bazıları ülkeden çıkarıldı.

Yukarıdaki iki kanundan da her ne kadar esas olarak Yahudiler zarar görmüşse de kanunların metninde tüm yabancı uyruklulardan bahsediliyordu ve Yahudi kelimesi kullanılmıyordu. Aynı dönemde diğer tarafsız ülkelerde de benzer uygulamalar vardır.

OCAK 1941'DE ÇIKARILAN 2/ 15132 NO'LU KARARNAME

“TÜRKİYE'YE GELECEK YABANCI UYRUKLU YAHUDİLERE KARŞI ALINACAK TEDBİRLERE DAİR” “Tebaasından buldukları devlet arazisinde yaşama ve seyahat bakımlarından takibata tabi tutulan Musevi fertlerin bugünkü dinleri ne olursa olsun- Türkiye'de duhulleri ve ikametleri memnudur.”

29/8/1938'deki Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye Devleti tarafından istihdam edilenlere ve davet edilenlere ayrıcalık tanınması koşulu ile Almanya, Romanya ve Macaristanlı Yahudilere katıyen vize verilmemesi konusunda bir karar alınmıştı. 1941 yılı kararnamesi ile geçerli Filistin giriş vizesine sahip olan Yahudilerin belirli koşullarla Türkiye'den geçişleri onaylandı. Ancak söz konusu koşullar yerine getirilmediyse, Türkiye'de Filistin giriş vizelerinin hazırlanması için beklemeye dahi izin verilmiyordu. Bunun en bilinen örneği Struma faciasıydı.

Kaynak: Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost*, İletişim, 2012. pp 183-187

OF THE
UNITED STATES OF AMERICA

AMERICAN EMBASSY

Istanbul, Turkey,
August 6, 1938.

No. 774

Subject: Anti-Semitism in Turkey.

DEPARTMENT OF STATE
X *gil-gu*
AUG 24 1938
DIVISION OF
NEAR EASTERN AFFAIRS

CONFIDENTIAL

RECEIVED
1938 AUG 23 PM 2 01

DEPARTMENT OF STATE
Jul
COMMUNICATIONS
SECTION

DISTRIBUTION - FROM
To the Field
IN L. S. A.

DIVISION OF
EUROPEAN AFFAIRS
AUG 5 1938
DEPARTMENT OF STATE

The Honorable
The Secretary of State,
Washington, D. C.

867.4016-June

Sir:

I have the honor to report that during the latter part of July the Istanbul press published several articles regarding the Jewish problem. Although the discussion lasted only a few days, it served as a reminder that there is an important Jewish minority in Turkey offering opportunities for manifestations of anti-semitism.

The recent outbreak was initiated by the journalist, Yunus Nadi, who published an article in his daily papers, the CUMHURİYET, and its French edition, LA RÉPUBLIQUE, attacking

867.4016 JEWS/27

001828
FILED

H

Yunus Nadi ve Cumhuriyet Gazetesi'nin antisemit söylemi hakkında Amerikan Büyükelçisi MacMurray'nin Washington'a mektubu: 6 Ağustos 1938

“Avusturya'nın ilhakından sonra Tokatlıyan Oteli'nin Avusturyalı yöneticisi otelde Türk bayrağı yanına gamalı haçlı Alman bayrağı çekmeye başladı. Cumhuriyet Gazetesi başyazarı Yunus Nadi İstanbul Yahudilerini oteli boykot etmekle suçladı. Diğer gazeteler örgütlenmiş hiçbir boykot olmadığını yazdılar ve Yunus Nadi'yi antisemitizmi kışkırtmakla suçladılar.”
(...)

“Geçen yıl yayımladığı birçok yazı da son derece Alman yanlıydı ve bu yazılar karşılığında maddi karşılık aldığı defalarca rapor edildi.”

Yandaki *Cumhuriyet* makalesinde Yunus Nadi yazıyor:

“Dünyada bir Yahudilik fikri, bir Yahudilik ruhu olduğu malum”. (...)

“Yahudi düşmanlarının en büyük silahı bu burunları markalı insanların milletsiz olduklarını iddia etmektir. Yahudi düşmanı der ki:

-Yahudi içinde yaşadığı cemiyete zarar veren bir parazittir. Kendisini besleyen toprakla alakadar olmaz. Bununla beraber cemiyetçilik ruhundan da mahrum değildir. Bütün dünya Yahudileri ister Mısır'da, ister New York'ta otursun birbirleriyle sıkı fıkı temastadırlar. Nerede olsalar icabında ekmeğini yedikleri memleket aleyhine birbirlerini tutarlar, karşılıklı menfaatler sayesinde Yahudi ruhunun yaşamasına hizmet ederler.” (...)

“Lafla Türk olunmaz, ispat etmek lazım. Cumhuriyet ilan edileli 15 seneye yaklaştığı halde bizim Musevi vatandaşlarımız bizim cemiyetimize doğru henüz 15 cmlik bir adım atamadılar. Aralarında konuştukları o bozuk Fransızca ve İspanyolca hala kulaklarımızı tırmalıyor.”(...)

“Bu adamlar ne zaman Türkçe öğrenecekler diye sorarız. Geçen gün bir arkadaşım söyledi:

-Öğrenmeseler daha iyi efendim, öğrendikleri yerlere faydaları mı dokundu sanki? Cemiyetimizin yabancıları kalmaları bizi ilerde birçok rahatsızlardan kurtaracağı için çok daha münasiptir. Son boykotaj hadisesi üzerine arkadaşımın sözleri Musevi vatandaşlarımız için acı da olsa bizi bazı mühim meseleler üzerinde şimdiden düşünmeğe davet ediyor.”

Yunus Nadi'nin bu ve daha önce yazmış olduğu Nazi yanlısı makaleleri karşılığında Almanlardan maddi destek aldığı söylentileri oldukça yaygındı. Yunus Nadi'nin Almanlarla olan yakın ilişkileri ve Nazi yanlısı tavrı nedeniyle Alman mülteciler ve Müttefik kuvvetlerinin diplomatları ona “Yunus Nazi” adını taktılar.

KIRK YIL

Büyük edip Halid Ziya Üsküplü'nün beş ciltlik mefla bir eseridir. Her kitabında bulunur

Cumhuriyet

Önceki yıl sayı 3095

İSTANBUL — CAGALOĞLU

Telefon ve nakliyat adresi: Cumhuriyet, İstanbul - Pera sokağı: İstiklal No 308
Ticari: Başbakkalkaya sokağı 2006, Telgraf Sarayı, 2008. Şubeler ve mektup kutuları: 3039 - 3039

Çarşamba 20 Temmuz 1938

Viyana Dönüşü

Büyük millî roman
Müverrih ve esip M. Turhan
Tanınan en güzel eserlerinden
Her kitabında bulunur.

Japonya Rusyayı tehdit ediyor

Mançuriye giren Sovyet askeri geri çekilmezse Japon ordusunun harekete geçeceği bildirildi

Mançuriye'de bulunan Japon askerleri bir seremoni için toplanıyor.

Yahudi meselesi
Bir hadise bizi Müsevî vatandaşlarımız için acı da olsa, bazı mühim meseleler üzerinde şimdiden düşünmeğe davet ediyor

Bizimki dünyamızda skayrak...
Bir hadise bizi Müsevî vatandaşlarımız için acı da olsa, bazı mühim meseleler üzerinde şimdiden düşünmeğe davet ediyor

Çinlilerin muvaffakiyetleri

25 Japon harb gemisi batırıldı, 19 u da tamamen tahrib edildi

Çinliler Namosa adalarını geri aldıklarını ve yeni bir harbe Japonlara 7 bin maktul verdiklerini söylüyorlar

Hankow bombardımanında 1500 kişi öldü

Teknik 19 — Çince savaşın gidişi, Japon gemilerinin Kore Yarımadası'na...

Halihazırda Avusturya bir orduya...
Tehnik 19 — Çince savaşın gidişi, Japon gemilerinin Kore Yarımadası'na...

Valensiya, dün dört defa bombardıman edildi

Katedral kısmen harap oldu. Birçok ölü ve yaralı vardır, Reisicumhur, müsaaid bir sulh yapılması lehinde bulunuyor

Bir İngiliz vapuru daha batırıldı

London 19 (Haber) — Barcin...
Dün gece bir Yahudi köyü...
— Yahudi köyünde...
Bunların dışında...
Bunların dışında...
Bunların dışında...

Bizim Yahudilere ne oluyor?

Selâmlıkla...
Bunların dışında...
Bunların dışında...
Bunların dışında...

İngiliz Hükümdarları dün Parise vâsıl oldular

Muhteşem istikbal merasimi yapıldı

Hükümdarlar, on binlerce halkın samimi tezahüratle karşılandılar, Paris büyük bir bayram günü yaşadı

Majeste Kral nutkunda: «Hükümetlerimiz, sulhu tehdit eden siyasi meseleleri ve beşeriyetin refahına mâni olan iktisadi işleri enternasyonal anlaşmalarla halletmek emelindedir» dedi

Dost Romanya matem içinde...

Kraliçe Mari'nin cenaze merasimi 24 temmuzda yapılacak

Majeste Kral Jorj ve Kraliçe Elizabeth sarayda...
London 19 — Bilâhazırda...
Kraliçe Mari'nin cenaze merasimi 24 temmuzda yapılacak

M. Dixon şerefine hususi ziyafetler

Muammer Erişin yemeginde Rüstü Arasla İnciliz elçisi de bulundu

M. Dixonun dişi + Cumhuriyet + Fatih... rütbesi sarayından sonra bir resmi

İngilizler bir yemek...
M. Dixonun dişi + Cumhuriyet + Fatih... rütbesi sarayından sonra bir resmi

Otobüs davası bitti

Tan başmuharriri dört aya mahkûm oldu

Mahkeme, dişi Avni Bayerin üç ay, Recal Nezihinin de 45 gün hapislerine karar verdi

Aylardır süren...
Mahkeme, dişi Avni Bayerin üç ay, Recal Nezihinin de 45 gün hapislerine karar verdi

M. Dixonun dişi + Cumhuriyet + Fatih... rütbesi sarayından sonra bir resmi

Etimesut radyo istasyonu faaliyete geçmek üzere

Bir neşriyat komisyonu teşekkül etti - Hükümet, ucuzluğu temin için radyo makinelerini Posta idaresinin getirmesini kabul etti

Etimesut istasyonunun...
Bunların dışında...
Bunların dışında...
Bunların dışında...

Almanya'da yapılan yeni vapurlar için

Krup müessesesi yeniden zam mı istiyor?

Deniz...
Krup müessesesi yeniden zam mı istiyor?

1939: “SERSERİ YAHUDİLER NİHAYET İZMİR’DEN HAREKET ETTİLER”

Parita Tel Aviv sahillerinde, 22 Ağustos 1939. -- İsrail Ulusal Kütüphanesi

600 Çekoslovak Yahudisini taşıyan *Parita*, Köstence’den yola çıktıktan sonra Rodos’a gitti. Rodos’taki İtalyan yetkililerin gemiyi kabul etmemesi üzerine 9 Ağustos 1939’da İzmir’e geldi. İzmir Limanı yetkilileri mültecilerin İzmir’e ayak basmalarına izin vermedi. Su, kumanya ve kömürü de kalmamış olan gemideki mülteciler güvertede bekleyip bağırarak ve işaretler yaparak sahile çıkmak istediklerini bildirdiler. Buna izin verilmedi. Bir süre sonra İzmir liman yetkilileri gemiye limanı terk etmesini emretti. Gemi 15 Ağustos 1939 günü İzmir’den ayrıldı. Yarı resmi Ulus gazetesi bu haberi “Serseri Yahudiler nihayet İzmir’den hareket ettiler” başlığıyla duyurdu.

29 Ağustos 1938 Bakanlar Kurulu kararıyla Yabancı uyruklu Yahudilerin transit vizelerle gelip Türkiye'ye yerleşmeleri yasaklanmıştı. Hükümet tarafından davet edilen ya da işe alınan kişilerle ilgili olarak Bakanlar Kurulu kararıyla verilecek olağanüstü izinle bu kişilere vize verilebiliyordu.

Yandaki 6 Ocak 1939 tarihli belge böyle bir istisnai izindir. İstanbul Üniversitesi Pedagoji Profesörü W. Peters'in Viyana'daki annesinin Türkiye'ye gelmesine izin verilmiştir.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
10218

Kararname

İstanbul Üniversitesi Tecrübi Rıniyat Petegoji Ordinar-
yüs Profesörü W. Peters'in halen Viyanada bulunan anası Yanudi ir-
kindan Emma Peters'in, Profesörün konturat müddetinin sonuna kadar
yanında oturmak üzere 29/8/938 tarih ve 2/949c sayılı kararname hük-
münden istisnaen memleketimize gelmesine izin verilmesi; Dahiliye
Vekilliğinin 29/12/938 tarih ve 66595 sayılı teklifi üzerine İcra
Vekilleri Heyetince 6/1/ 1939 tarihinde onanmıştır.

6/1/939

RAİSİCÜLHUR

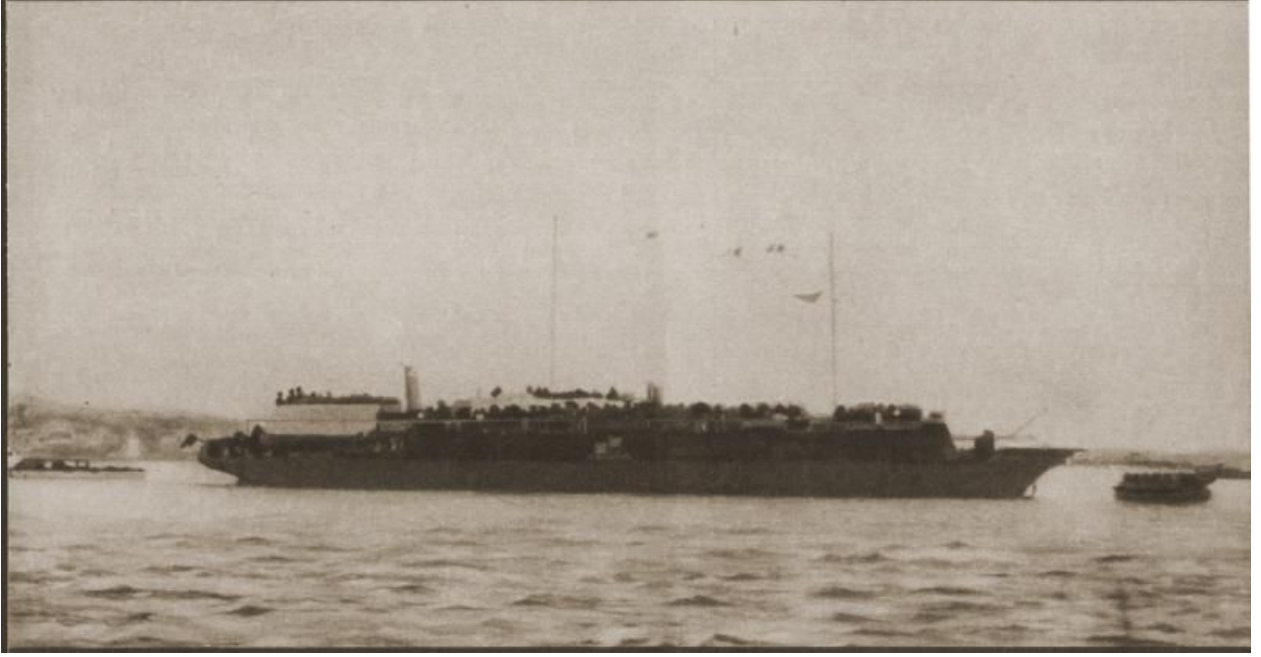
İsmail Hakkı

Bş. V. <i>C. Beyaz</i>	Ad. V. <i>T. F. Akay</i>	M. M. V. <i>U. Akay</i>	Da. V. <i>S. P. Akay</i>
Ha. V. <i>S. Sarı</i>	Ma. V. <i>S. Akay</i>	Mf. V. <i>Y. Akay</i>	Na. V. <i>A. Çetinkaya</i>
İk. V. <i>A. Akay</i>	S. I. M. V. <i>S. H. Akay</i>	G. I. V. <i>R. Akay</i>	Zr. V. <i>S. Akay</i>

85 113 12

Belg : T.C. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

STRUMA SEFERİ (ARALIK 1941–ŞUBAT 1942)

İstanbul Limanı'nda Struma'nın dışarıdan görünüşü, Şubat 1942.
-- *United States Holocaust Memorial Museum*

Struma, Aralık 1941'de Constanza, Romanya'dan Filistin'e doğru hareket etti. 769 Yahudi mülteci, tıktık bir vaziyette—bozuk bir motoru yüzünden İstanbul'a kadar çekilecek olan—bu sığır gemisine bindirildi. Gemi karantinaya alındı ve—bir yandan İngiliz Hükümeti'nden Filistin için göçmenlik sertifikası sağlayabilmek için girişimlerde bulunulurken—mülteciler İstanbul Limanı'nda, gemide hapsedilmiş vaziyette, on hafta bekletildiler. 23 Şubat 1942'de, bir motorunu kaybettiğini ve yolcularını hayatta tutabilecek temel ikmal maddelerinden yoksun olduğunu bildikleri halde, *Struma* açık denize çekildi. Aradan birkaç saat geçmeden gemi, bir Sovyet denizaltısından atılan torpidoyla vuruldu. Bir kişi dışında *Struma*'nın bütün yolcuları boğuldu.

VARLIK VERGİSİ 12 KASIM 1942

12 Kasım 1942’de kabul edilen Varlık Vergisi aşırı karlılığı azaltmak ve karaborsanın önüne geçmek için bir kereliğine uygulanacak özel savaş ekonomisi uygulamalarından biriydi. Kanun metnine göre vergi bütün meslek sahiplerinden ve esnaftan alınacaktı ancak vergilerin tespiti için kurulan komisyonlara “M” Müslüman, “G” Gayrimüslim”, “E” Ecnebi , “D” Dönme olmak üzere farklı listeler geldi. Türkiye’nin toplam nüfusu içindeki oranları %2’yi bile bulmamasına rağmen vergilendirilenlerin %87’si gayrimüslimdi. %7’si Müslüman mükelleflere geri kalan %6’sı ecnebi ve dönme kategorisindekilerdi. Amaç zenginliğin el değiştirmesi, ekonominin millileştirilmesiydi. Gayrimüslimler çok ağır vergileri ödeyebilmek için taşınmazlarını satmak zorunda kaldı. İstanbul’da bu şekilde satılan 543 gayrimenkulün 10’u Müslümanlara, 27’si yabancılara geriye kalanı azınlık mensuplarına aitti.

Varlık Vergisi’nin mimarı Başbakan Saraçoğlu:

“Bize ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısında. Piyasamıza egemen olan yabancıları böylece ortadan kaldıracak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceğiz” diyerek Türkiye vatandaşı gayrimüslimlerin yabancı kabul edildiklerini ifade etmiş oluyordu.

Vergi tahakkuk ettirilen kişilere ödemeleri için 14 gün süre tanındı. Ödeme güclüğü olanlara 15 gün daha tanındı ama faiz işletildi. Vergilerini ödeyebilmek için birçok aile halılarını, mobilyalarını ve diğer ev eşyalarını bile satmak zorunda kaldı. Ödeme yapamayacak durumda olanların sahip oldukları her şey haczedildi. 27 Ocak ile 3 Temmuz 1943 arasında, tümü gayrimüslimlerden oluşan toplam 1232 kişi çalışmak üzere Erzurum Aşkale Çalışma Kampı’na yollandı. İzmir, Bursa ve Trakya’nın çeşitli şehirlerinden yaklaşık 200 kişi de çeşitli kamplara gönderildi. Kanun 55 yaşın üstündeki insanların çalışmaktan muaf tutulmasını öngörmesine rağmen, 75-80 yaşındaki erkekler ve hatta hastalar bile Aşkale’ye gönderildi. Kamp koşulları sonucu 21 insan kamplarda hayatını kaybetti.

Varlık Vergisi’ni ödeyemeyen mükelleflerin eşyaları açık arttırma ile satılıyordu.

-- Toplumsal Tarih Arşivi

TÜRKİYE FRANSA'DAKİ YAHUDİLERİNİ TÜRKİYE'YE GÖTÜRÜYOR (ŞUBAT ve MAYIS 1944)

Avrupa'da yaşayan Türkiyeli Yahudilerin %90'ı Fransa'da yaşıyordu. Ancak 1930'larda ve Fransa'nın Almanya tarafından işgalinden sonra da 2000-3000 civarında olmak üzere Türkiyeli Yahudi vatandaşlıktan çıkarıldı.

1941 yılındaki nüfus sayımına göre sadece Paris'te 6500 Türkiyeli Yahudi yaşıyordu. Marsilya'da da 1500'den fazla Türkiyeli Yahudi vardı.

Fransa'nın kuzeyinde yaşayan ve isimleri Alman makamları tarafından Türkiye Paris Başkonsolosluğu'na verilen 3000-5000 arasındaki Türkiyeli Yahudiden oluşan listedeki sadece 631 kişi Türkiye Paris Başkonsolosluğu tarafından Türkiye vatandaşı olarak kabul edilmişti.

Ekim 1942'de Nazi makamları, Ocak 1943'te de Fransa makamları tarafından Türkiye'ye Yahudi vatandaşlarına diğer Yahudilere uygulanan işlemlerin uygulanmasını istemiyorsa onları Türkiye'ye götürmesi konusunda defalarca ultimatolara verildi. Türkiye toplu olarak Yahudilerini ülkeye götürme işini 1944 yılına kadar erteledi. 1943 yılında Türkiye'ye trenle gönderilen yüzden fazla Türkiye Yahudisine, Şubat ve Mayıs 1944 yılında iki katile halinde gönderilenler eklendiğinde yaklaşık 600 Türkiyeli Yahudi Holokost'tan kurtarılmıştır.

Ancak Mart 1942 ve Ağustos 1944 arasında Fransa'dan Türkiye kökenli 2080 kadın ve erkek Yahudi Auschwitz ve Sobibor Ölüm Kampları'na tehcir edildi. Bunların 290'ını Türkiyeli Yahudilerin Fransa'da doğan ve reşit olmayan çocuklarıyla aileleriyle birlikte yaşayan bekar kızları oluşturuyordu.

Kaynak:
Corry Gutstadt,
Türkiye, Yahudiler ve Holokost, İletişim, 2012,
pp 413-414

Passport n° et date	Nom et Prénoms	Date et lieu de naissance	Photo
42 26-1-44	Salomon	Izmir 1876	
" "	Reşel	Izmir 1906	
44 26-1-44	David	Istanbul 1899	
" "	Zambal	Istanbul 1897	
" "	Eliya	Istanbul 1908	
" "	Hamri	Angliem 1902	
" "	Gı Cahdşyel	Angliem 1904	
43 26-1-44	Ann	Izmir 1902	
48 27-1-44	Yaho	Izmir 1900	
7 15-1-44	Rafael	Istanbul 1902	

Türkiye'ye dönen Türkiye Yahudilerinin toplu vizesinin tıpkıbasımı (PAAA, R 99447, Fiche 7504; Selim Söğüt'e teşekkürler).

SİMON BROD İSTANBUL'A ULAŞAN BİRÇOK YAHUDİ MÜLTECİNİN FİLİSTİN'E ULAŞMASINA YARDIM ETTİ

Transdinyester 1941'de Sovyetlerden alınıp Romanya kontrolüne verilmiş, Mart 1944'te Kızıl Ordu tarafından yeniden işgal edilmiştir. 1941-1944 arasında Alman işbirlikçisi Romanya Transdinyester'e Besarabya ve Bukoniva'daki Yahudileri sürmüş ve burası Romanya tarafından Yahudileri imha alanı olarak kullanılmıştır. Bugünkü adıyla Transdinyester Moldova Cumhuriyeti, Moldova içinde tek taraflı bağımsızlığını ilan eden de-facto bir cumhuriyettir.

Bella Cita Kontanza'dan İstanbul'a, Transdinyester'de hayatta kalmayı başaran 120 yetimi ve seyahati de finanse eden 10 varlıklı Romanyalı Yahudi ailesini getirdi. Yahudi mülteciler İstanbul'dan trenle Hayfa'ya ulaştılar.

Simon Brod (en solda) Transdinyester'den İstanbul'a yeni ulaşan SS Bella Cita gemisiyle gelen Yahudi mültecilerle geminin güvertesinde, 3 Mayıs 1944.
– United States Holocaust Memorial Museum

İstanbullu Yahudi manifatura tüccarı Brod (1893-1962) II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye ulaşmayı başaran çok sayıdaki Yahudi mülteciye yardım etti. Kardeşi Max ile yurtdışından tekstil alanında ithalat yapan başarılı bir firması olan Brod, II. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Yahudi Ortak Dağıtım Komitesi ve Filistin Yahudi Ajansı tarafından Türkiye'ye bir şekilde ulaşmayı başaran Avrupalı Yahudi mültecilere yardım etmek üzere istihdam edildi. Brod, Yahudi Ajansı'nın İstanbul temsilcisi oldu.

İngiliz pasaport bürosunda bir memur olan Arthur Whittall'un üst düzey bir Türk polisi olan Ahmet Demir ile yakın ilişkisi bu iki kuruluş için Brod'u çok önemli bir ortak yaptı. Brod, Whittall ve Demir'le birlikte gemi, tren veya otomobille gelen mülteci gruplarını tespit etmek, uygun pul ve belgeleri sağlamak, bir sonraki varış noktalarına güvenli geçişlerini sağlamak üzere çalıştılar. Struma mülteci gemisinin Şubat 1942'de batmasından sonra Brod, batıktan sağ kurtulan tek kişi olan ve sudan çıkarıldıktan sonra hapsedilen David Stoliar ile temasa geçti.

Tutuklu olduğu iki ay boyunca Stoliar'a yemek götürdü. Serbest bırakılmasından sonra Brod Stoliar'ı kendi evine aldı. Ona yiyecek, giyecek ve bir valiz verdi ve Halep, Suriye'ye onu ulaştıracak bir tren bileti verdi. Stoliar buradan da Tel Aviv'e ulaştı.

Dönemin cemaat ileri gelenlerinden biri olan Brod, cesareti, resmi makamlarla olan iyi ilişkileri, iş bitiriciliği ve aile hayatını feda edercesine var gücüyle kendini mültecilere hasretmesi nedeniyle, dönemle ilgili hatıratların hemen hemen hepsinde minnet ve rahmetle anılmaktadır.

Kaynak: Guggenheim, Alan. Simon Brod'un kızı Marta Brod ile Söyleşi, 7 Kasım 2002.

ROOSEVELT'İN DEMECİ, 24 MART 1944

Reis Ruzveltin Demeci

Sivilhalka işkence yapanlar cezadan kurtulamıyacaklar

Vaşington, 30 (A.A.) — Reis Ruzvelt, gazetecilerle yaptığı görüşmede mülteciler meselesinin Amerikan milletini çok heyecanlandırdığını, Birleşik Amerika'da mülteciler bürosunun bundan dolayı kurulduğunu ve mükemmel bir iş başardığını belirtmiş ve şöyle demiştir: —

Birleşmiş milletler, istibdat ve tecavüzün hilkihi sürmüştü ve ırk, renk ve mezhep farkı gözetilmeksizin herkesin sülh, refah ve gerefle yaşayabileceği hürriyet, münasavat ve adalete dayanan bir dünya kurulması için çalışmaktadırlar.

Mülteciler tarafından işgal edilen bölgelerde maaşın Polonyalı, Çek, Norveçli, Hollandalı, Danimarkalı, Fransız, Yunanlı, Rus, Çini, Filipinli ve daha başka bir çok maaş insanları acı kalmıştır. Ö - lümlü derecesinde hürkin bir hale gelmişler ve vahşicesite ve az - zık kanlılıkta kuluçtan geçiril - mislerdir.

Bu itibarla, sözü geçen bar - barlıklara iştirak etmiş olanlar - dan hiç kimseyi cezasız bırak - mamak hususunda kararımız - bir kere daha ilân etmemiz ye - rindedir.

İleri, 30 Mart 1944

İşlenen cinayetler

Ruzvelt ve Eden, zulümlerin cezasız kalmayacağını söylüyorlar

Vaşington, 30 (A.A.) — Reis Ruzvelt, gazetecilerle yaptığı görüşmede mülteciler meselesinin Amerikan milletini çok heyecanlandırdığını, Birleşik Amerika'da mülteciler bürosunun bundan dolayı kurulduğunu ve mükemmel bir iş başardığını belirtmiştir. Reis Ruzvelt, bu vesile ile Amerikalıların harp gayelerinden hiç şüphesiz her yerde şikkat nazarını çekecek surette bir kere daha bahsetmiş ve şöyle demiştir: —

«Birleşmiş milletler istibdat ve tecavüzün hüküm sürmeyeceği ve ırk, renk ve mezhep farkı gözetilmeksizin herkesin sülh, refah ve gerefle yaşayabileceği hürriyet, münasavat ve adalete dayanan bir dünya kurulması için harp etmektedirler.

Birleşmiş milletler, suçluların tev - kif edilerek adaletin yerini bulması için muhakeme edileceklerini açık - surette bildirmişlerdir. Bu ihtar, yalnız Alman geflerine değil, aynı zamanda onların memur ve maiyet - lerine ve peyk memleketlerdekilere de gamildir.

Zulüm kurbanlarına kapılarını muvakkaten olsun açmaları için Avrupa ve Asya hür milletlerine müracaat ediyoruz. Vatandaşlarımızdan istibdat kalkuncaya ve bunların memleketlerine dönmesi mümkün oluncaya kadar bu kurbanların sü - çünmesi ve yaşamaları için lazım o - lan vasıtaları bulacağız.

Hürriyeti seven her milletin, hak - kanlıyet ve insanlık namına bu a - dalete teşebbüsüne iştirak etmesini dilerim.»

Gazetecilerden biri Birleşik A - merikanın bütün mültecileri barın - dırıp barındırmayacağını soruştur. Cumburcisi kaçmağa muvaffak olan bütün mültecilere Birleşik A - merikanın yardım edeceği cevabını vermiştir.

Vatan, 31 Mart 1944

Roosevelt, Almanların 19 Mart 1944'te Macaristan'ı işgal etmelerinin ve Yahudi nüfusunun tehlike altında kalmasının ardından, Yahudilerin katliamına katılan hiç kimsenin cezasız kalmayacağını belirtti ve bütün özgür devletleri Yahudi mültecileri memleketlerine dönmeleri mümkün oluncaya kadar kabul etmeye davet etti. Türk basınında fazlasıyla yer verilen bu demece, ABD'nin baskısı ve savaşın gidişatı da eklendiğinde Türkiye, 1944 yazından itibaren Yahudi mültecilere karşı tutumunu değiştirdi. 1940-1944 yılları arasında Türkiye'den geçerek Filistin'e ulaşan Yahudilerin sayısı yaklaşık 16500'dü. Bunların yaklaşık 3500'ü Türkiye'de yaşayan Türkiye Yahudileriydi.

SELAHATTİN ÜLKÜMEN, 1944

İkinci Dünya Savaşı'nın en kritik ikinci askerlik görevini

Selahattin Ülkümen (1914–2002): 1944'te, Alman işgali sırasında, 42 Yahudiyi sınır dışı edilmekten kurtaran Rodos adası Türk Başkonsolosu. Eylül 1943'te İtalya'nın savaştan geri çekilmesinin hemen ardından Alman ordusu, Rodos Adası'nı işgal etti ve mihver devletleri tarafından kontrol edilen topraklardaki en son Türk Konsolosluğu olan Rodos Türk Konsolosluğu'na yaklaştı. Türkiye olayı protesto edince Alman savaş uçakları binayı bombaladı. Bu saldırıda ağır yaralanan Ülkümen'in eşi Mihrinisa, daha sonra hayatını kaybetti.

– United States Holocaust Memorial Museum

13 Temmuz 1944'te 999uncu tümen komutanı olan Korgeneral Ulrich Kleemann, dört şehirde Yahudi toplama merkezleri kurdu. 19 Temmuz'da bütün Yahudilere Gestapo karargâhlarına teslim olmaları emredildi. Yahudilerin Nazi toplama kamplarına gönderileceklerini çok iyi bilen Ülkümen, Kleemann'a yaklaşıp Türk pasaportu taşıyan ya da bir Türk vatandaşıyla evli 42 kişiyi serbest bırakmasını talep etti. Ülkümen Türk vatandaşlarının eşlerinin de otomatik olarak Türk vatandaşı sayıldığına dair bir Türk kanunu olduğunu uydurdu. Sonunda Ülkümen'in listesindekiler serbest bırakılırken adanın geri kalan 1.700 Yahudi nüfusu Auschwitz'e sürüldü. Ülkümen'in kurtardığı kişiler arasında Piraeus'tan Auschwitz'e gidecek bir trene yerleştirilmiş olan Albert Franko da vardı. Eşinin bir Türk vatandaşı olduğu belirlenince Franko, Ülkümen tarafından trenden çıkartılarak Rodos'a gönderildi. Ağustos 1944'te Türkiye Nazi Almanyası ile diplomatik ilişkilerini kestiğinde Ülkümen, Yunanistan topraklarında enterne edilmişti. 8 Mayıs 1945'te serbest bırakıldı. Türkiye'de döndükten sonra Ülkümen diplomatik kariyerine devam etti. Haziran 1990'da İsrail Holokost Anı Müzesi Yad Vashem, Ülkümen'e "Milletler İçinde Adil Kişiler" unvanını verdi.

11 MART 1945'TE 138 TÜRKİYELİ YAHUDİ TAŞIYAN "DROTTNINGHOLM" GEMİSİ İSTANBUL'A VARDI

Drottningholm gemisiyle gelen geminin yolcularının 319'u Türktü. Almanya ve Türkiye arasındaki savaş esiri takası kapsamında gelen Türklerin 64'ü diplomat ve yakınları, 127'si öğrenci ve diğer Türk vatandaşlarıydı. Geriye kalan 138'i Osmanlı topraklarında veya Türkiye'de doğmuş Türk vatandaşı olan Yahudilerdi. 105'i Bergen-Belsen ve 19'u Ravensbrück Toplama Kampları'ndan geliyorlardı.

Geminin Yahudi olmayan Türk yolcuları gemiden ayrılırken, Yahudi yolcuların ayrılmasına izin verilmemişti. Bu kişiler beş gün limanda bekletilmiş daha sonra Yahudi Ajansı'nın girişimleri sonucu yerleştirildikleri üç otelde kalmışlar, maliyet Yahudi Ajansı tarafından karşılanmıştı.

Belge: U.S. National Archives and
Records Administration (NARA),
Department of State Central Files (RG
59)

DEPARTMENT
OF
STATE

INCOMING
TELEGRAM

DIVISION OF
CENTRAL SERVICES
TELEGRAPH SECTION

RECEIVED
DIVISION OF
CENTRAL SERVICES
GEM-785 1945 APR 13 AM 9 06 Ankara via Army
This telegram must be paraphrased before being
communicated to anyone other than a Governmental
agency. (Proceeding)

Dated April 12, 1945

Rec'd 10:06 a.m.

Secretary of State,
Washington.

CONTROL COPY

503, April 12, 3 p.m.

I have discussed with the Minister of Foreign Affairs again this morning the question of the individuals who arrived on the DROTTNINGHOLM and who have been placed temporarily on board another boat in the harbor of Istanbul (REEMBS 496, April 11). I was told the discussions with the British Embassy regarding their admission to Palestine are progressing favorably; that technically they have been admitted to Turkey and are being kept on the boat which serves as a hotel merely temporarily until decision as to their eventual destination is made and that arrangements are being made with the necessary safeguards for them to be allowed in individual cases to go ashore from time to time for short periods.

Jacob Troge and Arthur Fishzohn of the United States JDC were allowed to visit the refugees yesterday and are assisting them with clothing and other supplies.

PACKER

WPS